

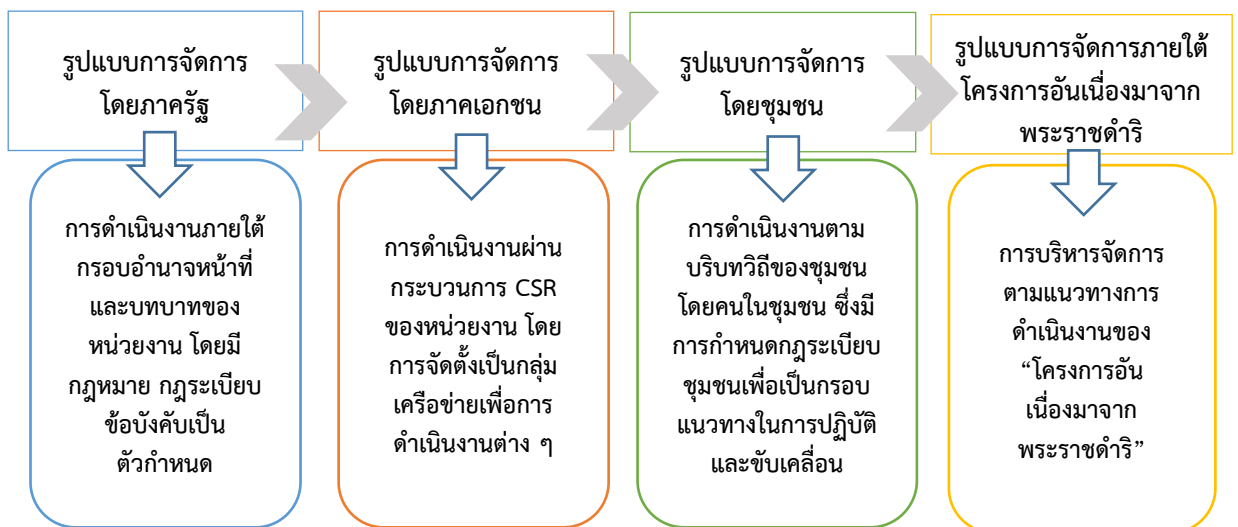
บทที่ 5 ผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังในช่วงเวลาที่ผ่านมา ระดับการมีส่วนร่วมและปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง และวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง รวมทั้งเพื่อค้นหาและนำเสนอแนวทางและยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า ซึ่งได้มาจากผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลการประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ 7 ลุ่มน้ำสาขา ข้อมูลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในภาพรวมและการจัดเวทีวิพากษ์เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เสนอแนะปรับปรุงแก้ไขข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของงาน และจากข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยสรุปใน 5 ประเด็นดังนี้

การวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังที่ผ่านมา

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังที่ผ่านมาทั้งในส่วนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำมีรูปแบบใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีลักษณะโดยรวมของการจัดการที่เป็นไปเพื่อเป้าหมายสำคัญของการดำเนินงานตามกิจกรรมคือ เพื่ออนุรักษ์รักษา พื้นฟู จัดเก็บและแบ่งปันในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำวังและลุ่มน้ำสาขา

แต่ในรายละเอียดจากการสำรวจลงพื้นที่จริง การสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาทั้ง 7 สาขา เพื่อค้นหาถึงรูปแบบกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังที่ผ่านมาในเชิงลึกพบว่า การดำเนินงานของพื้นที่ในการจัดการลุ่มน้ำวังสามารถสรุปรูปแบบได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบการจัดการโดยภาครัฐ รูปแบบการจัดการโดยภาคเอกชน รูปแบบการจัดการโดยชุมชน และรูปแบบการจัดการภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ภาพที่ 5.1 รูปแบบการดำเนินงานของการจัดการลุ่มน้ำวังที่ผ่านมา

1. รูปแบบการจัดการโดยรัฐ ในการจัดการลุ่มน้ำวังโดยภาครัฐที่ผ่านมาพบว่า มีรูปแบบที่เป็นการจัดการตามอำนาจหน้าที่และพันธกิจในความดูแลรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน โดยมีเครื่องมือชุดสำคัญในการขับเคลื่อนหรือควบคุม คือ กฎหมาย (หรือ พระราชบัญญัติ ระเบียบ ข้อบังคับ ฯลฯ) เพื่อให้องค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการจัดการให้ เป็นไปตามระเบียบและข้อกำหนดอย่างชัดเจน

ในกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังโดยภาครัฐ เป็นการจัดการโดยหน่วยงานของรัฐที่มี ภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำซึ่งแยกกันบริหารจัดการตามพันธกิจและอำนาจหน้าที่ของ หน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ที่ต่างกัน มีลักษณะรายละเอียดของงานที่ต่างกัน ไม่ได้ดำเนินการในลักษณะ องค์กรรวมหรือเชื่อมโยงลักษณะงานให้สอดคล้องรองรับกัน ขาดการบูรณาการการพัฒนาทั้งระบบ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการที่สะท้อนถึงการจัดการที่แยกส่วนอย่างชัดเจนทั้งในเชิงแนวคิด แนวทางการ ดำเนินงานและการปฏิบัติ ตั้งแต่การวางแผน การจัดทำโครงการ การจัดสรรงบประมาณและการ ดำเนินการ ตัวอย่างเช่น

- การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- การจัดการน้ำเพื่อการคมนาคม อยู่ในความรับผิดชอบของกรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม
- การจัดการน้ำเพื่อการสงวน รักษา ป่าไม้ ฟื้นฟู ใช้น้ำประปาและแบ่งปันน้ำ ในฐานะที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากร น้ำบาดาล กรมส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์การจัดการน้ำเสีย ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- การจัดการน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรม อยู่ในความ รับผิดชอบของการประปานครหลวงและการประปาส่วนภูมิภาค รัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงมหาดไทย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- การจัดการน้ำเพื่อการพลังงาน อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้า ฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงพลังงาน
- การจัดการน้ำในฐานะที่เป็นสาธารณสุข อยู่ในความรับผิดชอบของ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับพื้นที่หรือชุมชนเป้าหมายในการดำเนินงานคือ พื้นที่ที่มีความสนใจของหน่วยงานภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน มีความต้องการในการศึกษาเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในด้านการดูแลสุขภาพและการจัดการลุ่มน้ำ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งในพื้นที่ที่มีการดำเนินงานอยู่แล้ว และพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการดำเนินงานในด้านดังกล่าว โดยการเข้าไปสนับสนุนนั้น สามารถเข้าไปได้ทั้งในลักษณะของ 1) การสนับสนุนงบประมาณตั้งต้นและกำลังคนในการจัดกิจกรรมที่มีอยู่เดิม 2) การเสนอรูปแบบและการจัดกิจกรรมใหม่โดยอาศัยบริบททางกายภาพและทางสังคมวัฒนธรรมของพื้นที่เป็นฐาน อาทิ ประเพณีวัฒนธรรม กิจกรรมสำคัญในชุมชน 3) การเป็นหน่วยกลางประสานงาน และสร้างเครือข่าย เป็นต้น

การจัดการโดยหน่วยงานภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชนตามที่กล่าวนี้ จากการศึกษาพบว่านับเป็นรูปแบบการจัดการที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับหนึ่ง เนื่องด้วยผลลัพธ์ที่สะท้อนมาจากการดำเนินงานนั้น ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่สามารถสัมผัสได้ถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการจุดประกาย ประกอบกับการมีสิ่งสนับสนุนประชาชนจึงให้ความสนใจและความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

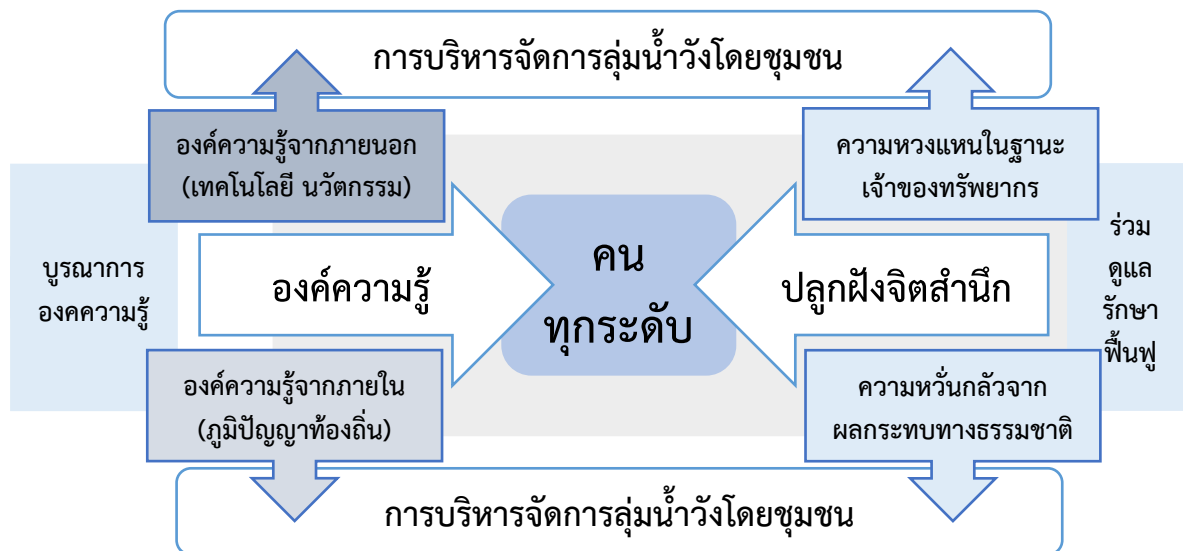
3. รูปแบบการจัดการโดยชุมชน ในการจัดการลุ่มน้ำวังโดยชุมชน พบว่าเป็นการจัดการตามบริบทวิถีของชุมชนโดยคนในชุมชน ซึ่งมีการกำหนดกฎระเบียบของชุมชน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติและขับเคลื่อน โดยการจัดการที่ผ่านมารูปแบบการจัดการโดยชุมชนนี้ พบว่า เป็นรูปแบบการจัดการที่ค่อนข้างจะประสบผลสำเร็จและมีความเข้มแข็งสูง แต่ยังคงมีประสิทธิภาพเพียงในระดับชุมชน ไม่สามารถเชื่อมโยงการจัดการในเชิงพื้นที่โดยรวมที่กว้างขึ้นได้ หากยังไม่มีการจัดการในเชิงบูรณาการร่วมกันในทุก ๆ ฝ่ายของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน โดยเฉพาะภาครัฐซึ่งจะสามารถเป็นภาคส่วนสนับสนุนที่สำคัญ และเสริมความแข็งแกร่งของการจัดการในรูปแบบนี้ให้เกิดประโยชน์มีประสิทธิภาพ รวมทั้งขยายขอบเขตการดำเนินงานที่สำเร็จไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน นับมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) ทั้งระบบ รูปแบบการจัดการภาคประชาชนนี้ปรากฏอยู่ในรูปแบบของการบริหาร การจัดการทรัพยากรที่เป็นทุนหลัก 3 ประการสำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรทุนมนุษย์ ทรัพยากรทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทรัพยากรทุนทางธรรมชาติ

ประการแรก การจัดการทรัพยากรทุนมนุษย์ คือ การบริการจัดการเพื่อให้มนุษย์ ซึ่งต้องเป็นทั้งผู้ใช้ประโยชน์และผู้ดูแลรักษาได้กลับคืนสู่กระบวนการอนุรักษ์ พื้นฟู และดูแลสุขภาพ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันประกอบด้วยกลไกสำคัญของการจัดการที่มีความสัมพันธ์กัน ได้แก่

จิตสำนึก ประกอบด้วย (1) จิตสำนึกและความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเจ้าของ (2) จิตสำนึกร่วมในการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่พึ่งพิงอาศัย และใช้ประโยชน์ และ (3) จิตสำนึกในความห่วงกลัวอันสืบเนื่อง จากผลกระทบทางธรรมชาติต่าง ๆ

องค์ความรู้ ประกอบด้วย (1) องค์ความรู้ในเชิงบริบทของพื้นที่ (2) องค์ความรู้ทางด้านธรรมชาติหรือระบบนิเวศน์ และ (3) องค์ความรู้ในการปรับประยุกต์กระบวนการจัดการที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงเทคนิควิธีการทางกายภาพและในเชิงกลวิธีทางจิตวิทยา

ภาพที่ 5.3 รูปแบบการจัดการลุ่มน้ำวังโดยชุมชน

ประการที่สอง การจัดการทรัพยากรทุนทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ส่วนหนึ่งในการจัดการมนุษย์หรือคน โดยอาศัยทุนทางสังคมวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการกำหนดกรอบระเบียบกติกา หรือการเชื่อมโยงการปลูกฝังจิตสำนึกและการมีส่วนร่วม (ร่วมรับรู้ ร่วมรักษา ร่วมใช้ประโยชน์) เช่น ประเพณีพิธีกรรม ระบบค่านิยมทางสังคมและความเชื่อของท้องถิ่น

ประการที่สาม การจัดการทรัพยากรทุนทางธรรมชาติ คือ ส่วนหนึ่งในการจัดการมนุษย์หรือคน โดยเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ต้องมีการพึ่งพิงอาศัยองค์ความรู้ที่ชัดเจนของมนุษย์หรือคน มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามความสมดุลระหว่างระบบนิเวศของกับธรรมชาติ ทั้งที่เป็นองค์ความรู้ภายใน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) และองค์ความรู้ภายนอก (เทคโนโลยี นวัตกรรม ฯลฯ)

4. รูปแบบการจัดการภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในการจัดการตามแนวทางการดำเนินงานของ “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เป็นอีกหนึ่งรูปแบบของการจัดการในปัจจุบันที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ หรือในหลายชุมชน โดยเป็นการจัดการในการควบคุมดูแลทั้งโครงการและงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ภายใต้สาระสำคัญในแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงมีพระราชดำริและได้พระราชทานแนวคิดแนวทางการปฏิบัติต่าง ๆ ให้กับปวงชนชาวไทย เพื่อเปลี่ยนการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน ระดับองค์กร ระดับรัฐ ให้รอดพ้นจากวิกฤต

และดำเนินอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

โดยแนวพระราชดำริต่าง ๆ นั้นได้น้อมนำมาเป็นแนวทางและจัดทำเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถแยกออกตามลักษณะและประเภทของกลุ่มงาน เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับดิน น้ำ การพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยแตกประเด็นรายละเอียดออกเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น การแก้ไขปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ (ปัญหาน้ำแล้ง ปัญหาน้ำท่วม ไฟป่า) การพัฒนาฟื้นฟู ป่าไม้ การพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองของเกษตรกร การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าแนวทางอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ได้น้อมนำมาใช้ในการจัดการลุ่มน้ำวัง เป็นฐานคิดที่สำคัญของรูปแบบการจัดการโดยชุมชน และเป็นอีกหนึ่งรูปแบบการจัดการที่มีความสำเร็จในระดับสูงมาก

โดยสรุปจะพบว่ารูปแบบกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวังที่ผ่านมามีทั้ง 4 รูปแบบ รูปแบบที่ประสบความสำเร็จสูงสุดคือ รูปแบบการจัดการภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของรูปแบบการจัดการโดยชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความเข้มแข็งในการพัฒนา ซึ่งถ้าได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่องก็จะนำไปสู่การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน

วิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมและปัญหาอุปสรรคในการจัดการลุ่มน้ำวัง

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อยทั้ง 7 ลุ่มน้ำสาขา และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมและปัญหาอุปสรรคในการจัดการลุ่มน้ำวังทั้ง 4 รูปแบบ สามารถสรุปผลวิเคราะห์ในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

1. ศักยภาพความพร้อมของการจัดการลุ่มน้ำวัง

ในการจัดการลุ่มน้ำวังในปัจจุบันพบว่ามีความพร้อมในหลายประเด็นโดยเรียงลำดับดังนี้

1.1 ความเข้มแข็งและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน ในการดำเนินงานที่ผ่านมามีหลายพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการโดยชุมชนหรือภาคประชาชนอันเนื่องมาจากความเข้มแข็งและวิสัยทัศน์ของผู้นำชุมชน ในความพยายามมุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ชุมชนของตนเอง โดยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย อาทิ องค์ความรู้และการแสวงหาความรู้ การเชื่อมโยงประสานเครือข่าย ความเข้มงวดในการควบคุมระเบียบกฎเกณฑ์ โดยผู้นำชุมชนซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญที่เป็นต้นแบบและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ และยังได้ทำการต่อยอดแนวทางการจัดการลุ่มน้ำวังที่มีประสิทธิภาพนั้น ๆ ให้กับพื้นที่อื่น ๆ จนความสำเร็จต่อเนื่องกัน

1.2 ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่นของชุมชนเป็นกลไกการจัดการที่มีความสามารถในการสร้างคุณภาพของทุก ๆ มิติ ที่เชื่อมต่อกันอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการจัดการสังคมวัฒนธรรม และด้านการจัดการคน โดยหากชุมชนเล็งเห็นถึงศักยภาพของภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่นดังกล่าวและมี

การยึดถือปฏิบัติสืบทอดอย่างเข้มแข็ง หรือหากภาครัฐสามารถดึงศักยภาพของภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่นดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการจัดการสมัยใหม่ได้อย่างสมดุล จะสามารถก่อให้เกิดความลงตัวที่มีประสิทธิภาพในการจัดการได้ ด้วยภูมิปัญญาและองค์ความรู้ท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ถูกสั่งสมและปรับปรุงอย่างเหมาะสมมาแล้วตามบริบททางพื้นที่ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ

1.3 ความรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมของชุมชน ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ทั้งในฐานะสมบัติของชุมชนและในฐานะของทรัพยากรอันเป็นต้นทุนสำคัญในการดำรงชีวิต รวมถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะได้รับหากทรัพยากรเหล่านั้นเกิดความเสียหาย เสื่อมโทรมหรือสูญสลาย อันก่อให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมในการจัดการที่เข้มแข็ง

1.4 การมีหน่วยงานกลางประสานเชื่อมโยงพื้นที่ภายในลุ่มน้ำทั้งระบบ คือ สำนักงานทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับประเทศและระดับภาค โดยมีทิศทางการดำเนินงานที่เข้าถึงพื้นที่และเข้าถึงสภาพปัญหาของชุมชน

1.5 ศักยภาพและความพร้อมทางด้านทรัพยากรสนับสนุนของภาครัฐ ปัจจุบันภาครัฐให้ความสำคัญและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ในการจัดการโดยภาครัฐซึ่งมีข้อได้เปรียบทางด้านศักยภาพและความพร้อมของทรัพยากรสนับสนุนต่าง ๆ ทั้งทรัพยากรที่เป็นงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรข้อมูลความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ฯลฯ

2. ปัญหาอุปสรรคในการจัดการลุ่มน้ำวังในปัจจุบัน

การจัดการลุ่มน้ำวังในปัจจุบัน พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการจัดการ โดยเรียงลำดับดังนี้

2.1 การจัดการแบบแยกส่วนของภาครัฐ การจัดการแบบแยกส่วนตามอำนาจในภาระหน้าที่ของหน่วยงาน ส่งผลให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำวังในปัจจุบัน ขาดการเชื่อมประสานและการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างเป็นระบบทั้งการวางแผนดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรม การจัดสรรงบประมาณ ฐานข้อมูล การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ กฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ทางกฎหมาย รวมถึงการแบ่งหรือกำหนดลักษณะพื้นที่ในการควบคุมดูแลซึ่งมีทั้งกรณีที่เป็นปัญหาในทำนอง “ต่างคน ต่างทำ” และกรณีที่เป็นปัญหาของการจัดการแบบ “ทับซ้อน” หรือ “ขัดแย้ง” กันในข้อกำหนดระเบียบกติกาดังกล่าว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่เฉพาะ อาทิ พื้นที่ป่า อันก่อให้เกิดเป็นความสับสนในแนวทางปฏิบัติทั้งของภาครัฐเองและภาคประชาชน การจัดการแบบแยกส่วนตามขอบเขตพื้นที่การปกครองซึ่งส่งผลกระทบต่อให้การเชื่อมประสานในการดำเนินงานทั้งการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่ตามที่ควรจะเป็น ด้วยการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ นั้น เป็นการจัดการที่เกี่ยวข้องกันด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายประการ ทั้งระบบนิเวศและระบบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีอาจแบ่งแยกได้โดยเด็ดขาดตามการแบ่งเขตพื้นที่การปกครอง ด้วยเหตุผลนี้การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำจึงไม่ควรนำกรอบกติกา ของการแบ่งเขตพื้นที่ตามขอบเขตการปกครองมาเป็นหลักเกณฑ์ในการจัดการอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเกินไป

2.2 การจัดการที่ขาดองค์ความรู้และการส่งเสริมองค์ความรู้ จากรูปแบบการจัดการลุ่มน้ำวังของภาครัฐมีสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าภาครัฐยังขาดองค์ความรู้ ทั้งองค์ความรู้

ที่ชัดเจนถูกต้องจากหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐเอง และมักขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ และผลกระทบที่แท้จริงที่ควรต้องได้รับการแก้ไขหรือพัฒนา อันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ขาดประสิทธิภาพในการจัดการระหว่างรูปแบบการพัฒนาอันเป็นกรอบแนวทางของภาครัฐกับสภาพปัญหาในพื้นที่ ทั้งนี้ในขณะที่เดียวกันในส่วนของชุมชนเองก็ยังคงขาดองค์ความรู้ที่ทันสมัย (กระบวนวิธี เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมต่าง ๆ) ในการนำมาปรับประยุกต์ใช้ร่วมกัน

- การจัดการของภาครัฐที่ขาดการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการจัดการลุ่มน้ำและขาดการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในเชิงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนสู่ภาคประชาชน อาทิ ความรู้ชุมชน ภาวะเป็ยบชุมชน ระบบปกครองหรือระบบจัดการภายในชุมชนและระหว่างชุมชน เป็นต้น อันส่งผลให้การออกแบบหรือกำหนดรูปแบบการจัดการไม่สอดคล้องเป็นไปตามบริบทพื้นที่และความเป็นธรรมชาติ

- การจัดการของภาคประชาชนที่ขาดความรู้สมัยใหม่ในเชิงเทคนิค วิธีการนวัตกรรม รวมถึงองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามความหมายของการจัดการลุ่มน้ำทั้งระบบที่เกี่ยวข้องกัน ด้วยชุมชนยังขาดการสนับสนุนช่วยเหลือในการเชื่อมโยงประสานเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ทั้งระหว่างกับหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงชุมชนต่าง ๆ ในการส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้จากพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานด้านการจัดการน้ำไปสู่พื้นที่อื่น ๆ

2.3 การจัดการของภาครัฐที่ขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมและการเข้าถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง รูปแบบการจัดการลุ่มน้ำวังของภาครัฐยังเป็นการจัดการที่ขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริการจัดการกับภาครัฐนั้น เป็นเพียงการมีส่วนร่วมตามกระบวนการการยอมรับทางสังคมและกฎหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น หากแต่ในการดำเนินงานที่เป็นจริงชุมชนไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการต่าง ๆ ได้ครบทั้งกระบวนการหรือทุกขั้นตอนในการดำเนินงาน การดำเนินงานต่าง ๆ ยังคงเบ็ดเสร็จตามกระบวนการของภาครัฐเพียงส่วนเดียว รวมถึงในการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ นั้น ยังขาดความชัดเจนด้วยขาดการรับรองสิทธิ และอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายต่อแนวทางที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด

2.4 การจัดการของภาครัฐที่ขาดการรับรู้และการนำไปปฏิบัติ การจัดการที่ขาดการรับรู้และการปฏิบัติตามแนวทางที่เป็นจริงจากชุมชน กล่าวคือ ในกระบวนการทำประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชุมชนก่อนการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ข้อมูลซึ่งเป็นสภาพความต้องการและสภาพปัญหาตามความเป็นจริงที่ชุมชนสะท้อนไปยังภาครัฐ ไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาตามสิ่งที่สะท้อน อีกทั้งการจัดการของภาครัฐยังเป็นไปในลักษณะของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการพัฒนา ส่งเสริมหรือการกำหนดแนวทางป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในระยะยาว

2.5 การจัดการของภาครัฐในลักษณะ Top - down การจัดการในลักษณะ Top - down คือ การดำเนินงานของท้องถิ่นที่ถูกบังคับให้ต้องมีการปฏิบัติตามทิศทางนโยบายหรือแนวทางที่ภาครัฐกำหนด เนื่องด้วยข้อบังคับต่าง ๆ ตามระบบงานปกครองและระเบียบ

ราชการ รวมไปถึงข้อจำกัดทางการจัดสรรการอนุมัติงบประมาณสนับสนุน ไม่ได้เป็นการดำเนินงานในลักษณะ Bottom-up ที่เกิดจากประชาชนเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางนโยบายและกระบวนการในการพัฒนาโดยตรง เรียกได้ว่า “นโยบายอยู่เหนือเหตุผล ความเป็นจริง และผลกระทบ”

2.6 การจัดการของภาครัฐขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

การจัดการที่ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน เนื่องด้วยปัจจัยกระทบหลากหลายประการ ทั้งภายในและภายนอก อาทิ (1) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (รัฐบาล ผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) อันส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย รวมถึงความต่อเนื่องของการกำหนดทิศทาง การดำเนินงาน การกำหนดแผนงานโครงการ และการจัดสรรงบประมาณลงสู่ท้องถิ่น (2) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ที่จะเป็ น “ผู้นำ ผู้ดำเนินการ ผู้ประสานต่อ” และ (3) การมีจิตสำนึกร่วมของคนภายในชุมชนในการร่วมสนองตอบเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน

2.7 ผู้นำชุมชนขาดวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งในการดำเนินงาน

ในบางพื้นที่ชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนยังขาดวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่นและความเข้มแข็งในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้านการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วม อันหมายถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในทุก ๆ ด้านของพื้นที่ที่เชื่อมต่อเกี่ยวเนื่องในเขตบริเวณลุ่มน้ำวัง อาทิ ผู้นำขาดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนา ขาดการเชื่อมประสานเครือข่าย ขาดจิตสำนึกและจิตอาสาในการทำงานเพื่อส่วนรวม ขาดความเข้มงวดและความรับผิดชอบในการปฏิบัติในระดับผู้นำชุมชน อันส่งผลกระทบต่อ การลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎระเบียบหรือข้อตกลงของชุมชน เป็นต้น

วิเคราะห์การมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง

การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นของประชาชนถึงระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังของชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการ อนุกรรมการจัดการลุ่มน้ำวัง ประกอบด้วย คณะกรรมการลุ่มน้ำวัง คณะอนุกรรมการบริหารลุ่มน้ำวังและวิชาการ คณะอนุกรรมการลุ่มน้ำสาขา 7 สาขา ผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร บุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำนวน 492 ตัวอย่าง ประกอบด้วย ลุ่มน้ำแม่วังตอนบน 60 ตัวอย่าง ลุ่มน้ำแม่สอย 50 ตัวอย่าง ลุ่มน้ำแม่ตุ่ย 70 ตัวอย่าง ลุ่มน้ำแม่น้ำวังตอนกลาง 160 ตัวอย่าง ลุ่มน้ำแม่จาง 66 ตัวอย่าง ลุ่มน้ำแม่ต้า 24 ลุ่มน้ำแม่น้ำวังตอนล่าง 62 ตัวอย่าง ผลการสำรวจสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง

ประเด็น	จำนวน	ไม่มีส่วนร่วม		มีส่วนร่วม	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนา	492	400	81.30	92	18.70
2. การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำ	492	442	89.80	50	10.20
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	492	344	69.90	148	30.10
4. การมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ หรือแรงงาน เพื่อการจัดการลุ่มน้ำ	492	390	79.30	102	20.70

จากตารางที่ 5.1 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง ใน 4 ประเด็นพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวัง โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังใน 4 ประเด็นเรียงลำดับดังนี้ อันดับ 1 คือการมีส่วนร่วมในรูปแบบของการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 30.10 รองลงมาเป็นการมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุหรือแรงงานเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ คิดเป็นร้อยละ 20.70 การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ 18.70 และน้อยที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำ คิดเป็นร้อยละ 10.20

2. การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังของชุมชน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยมุ่งให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบเฉพาะประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการเท่านั้น เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังในรายละเอียดของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำวังของชุมชน ใน 4 ประเด็นซึ่งประกอบด้วย ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนา ระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำ ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ หรือแรงงานในการจัดการลุ่มน้ำ ดังรายละเอียดตามตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 ตารางแสดงระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังของชุมชนในภาพรวม

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางพัฒนา	2.36	0.857	น้อย
2. การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำ	2.05	0.848	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	2.01	0.643	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ หรือแรงงานในเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ	2.03	0.835	น้อย
สรุปภาพรวม	2.11	0.795	น้อย

จากตารางที่ 5.2 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังของชุมชนในภาพรวมพบว่า ชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.11$, $SD = 0.795$) โดยสรุปผลระดับการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

ลำดับคะแนนการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางพัฒนา

มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.36$, $SD = 0.857$)

อันดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำ

มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.05$, $SD = 0.848$)

และการมีส่วนร่วมที่มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.01$, $SD = 0.643$)

ตารางที่ 5.3 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางพัฒนาลุ่มน้ำวัง

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในเรื่องปัญหาและความต้องการของชุมชน	2.52	0.748	น้อย
2. การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนา	2.33	0.827	น้อย

ตารางที่ 5.3 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนากลุ่มน้ำวัง (ต่อ)

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการคิดหาแนวทางพัฒนาและรูปแบบเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน	2.39	0.851	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการจัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	2.29	0.967	น้อย
5. การมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการจัดการและการตัดสินใจของชุมชนและกลุ่มเครือข่ายการทำงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ	2.28	0.894	น้อย
สรุปภาพรวม	2.36	0.857	น้อย

จากตารางที่ 5.3 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนากลุ่มน้ำวัง ในภาพรวมพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ระดับน้อย ($\bar{x} = 2.36$, $SD = 0.857$) โดยสรุปผลระดับการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

ลำดับคะแนนการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ 1 มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในเรื่องปัญหาและความต้องการของชุมชน

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.52$, $SD = 0.748$)

อันดับที่ 2 มีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการคิดหาแนวทางพัฒนาและรูปแบบเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.39$, $SD = 0.851$)

และประเด็นที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ ประเด็นการมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นในการจัดการและการตัดสินใจของชุมชนและกลุ่มเครือข่ายการทำงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.28$, $SD = 0.894$)

ตารางที่ 5.4 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการกลุ่มน้ำวังและกลุ่มน้ำสาขา

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้าน	2.32	0.741	น้อย

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
2. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในระดับตำบล	2.04	0.880	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในระดับอำเภอ หรือลุ่มน้ำสาขา	1.96	0.856	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในระดับจังหวัด หรือลุ่มน้ำวัง	1.90	0.863	น้อย
5. การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	2.04	0.903	น้อย
สรุปภาพรวม	2.05	0.848	น้อย

จากตารางที่ 5.4 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดการลุ่มน้ำวังและลุ่มน้ำสาขา ในภาพรวมพบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ระดับน้อย ($\bar{x} = 2.05$, $SD = 0.848$) โดยสรุปผลระดับการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

ลำดับคะแนนความต้องการในแต่ละด้านสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ 1 มีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในชุมชนหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.32$, $SD = 0.741$)

อันดับที่ 2 มีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.04$, $SD = 0.903$)

และประเด็นที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ในระดับจังหวัดหรือลุ่มน้ำวัง การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.90$, $SD = 0.863$)

ตารางที่ 5.5 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการจัดการลุ่มน้ำ

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำหรือป่าต้นน้ำ ที่ชุมชน	2.53	0.600	น้อย

ตารางที่ 5.5 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการจัดการลุ่มน้ำ (ต่อ)

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
เครือข่ายหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น ปลุกป่า บวชป่า ทำฝายแม่ัว			
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำ หรือป่าต้นน้ำที่ชุมชนจัดขึ้นตามหลักความเชื่อและตามหลักศาสนาในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งกิจกรรมที่เป็นข้อตกลงในชุมชนที่ต้องทำรวมกัน เช่น กิจกรรมการทำเหมือง ฝายเลี้ยงผี บวชป่า การเผ่าระวัง การดูแลป่ารวมกัน	2.30	0.751	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะ การจัดการคุณภาพน้ำ การใช้ประโยชน์จากน้ำ การรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น	2.19	0.860	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ อาทิ เข้าร่วมอบรม สัมมนา เข้าค่ายพัฒนา หรือร่วมงานวิจัย	1.53	0.501	น้อยที่สุด
5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเผ่าระวัง การดูแลและการสร้างมาตรการเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ การติดตามประเมินผล การถ่ายทอดความรู้ และนำเสนอข้อคิดเห็นด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน	1.49	0.502	น้อยที่สุด
สรุปภาพรวม	2.01	0.643	น้อย

จากตารางที่ 5.5 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการจัดการลุ่มน้ำ พบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.01$, $SD = 0.643$) โดยสรุปผลระดับการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

ลำดับคะแนนการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ 1 มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำ หรือป่าต้นน้ำที่ชุมชน เครือข่ายหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น เช่นปลุกป่า บวชป่า ทำฝายแม่ัว การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.53$, $SD = 0.600$)

อันดับที่ 2 มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูลุ่มน้ำ หรือป่าต้นน้ำที่ชุมชนจัดขึ้นตามหลักความเชื่อและตามหลักศาสนาในแต่ละพื้นที่ รวมทั้ง

กิจกรรมที่เป็นข้อตกลงในชุมชนที่ต้องทำรวมกัน เช่น กิจกรรมการทำเหมืองฝาย เลี้ยงผี บวชป่า การเฝ้าระวัง การดูแลป่ารวมกัน

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.30$, $SD = 0.751$)

และประเด็นที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเฝ้าระวัง การดูแลและการสร้างมาตรการเกี่ยวกับการจัดการต้นน้ำ การติดตามประเมินผล การถ่ายทอดความรู้ และนำเสนอ ข้อคิดเห็นด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับชุมชน การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.49$, $SD = 0.502$)

ตารางที่ 5.6 ตารางแสดงการมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ หรือแรงงานเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับการมีส่วนร่วม
1. การมีส่วนร่วมบริจาคทรัพย์สิน ให้กับการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ	2.29	0.765	น้อย
2. การมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับกับบริหารจัดการลุ่มน้ำ	2.09	0.857	น้อย
3. การมีส่วนร่วมสนับสนุนแรงงานในการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ	2.05	0.872	น้อย
4. การมีส่วนร่วมกับองค์กรหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลและสอดส่องเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ภายในพื้นที่	1.92	0.829	น้อย
5. การมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาในการดำเนินด้านการจัดการลุ่มน้ำ	1.81	0.853	น้อย
สรุปภาพรวม	2.03	0.835	น้อย

จากตารางที่ 5.6 ผลการสำรวจการมีส่วนร่วมในการสมทบทุนบริจาคทรัพย์สิน วัสดุ หรือแรงงานเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ ในภาพรวม พบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ระดับน้อย ($\bar{x} = 2.03$, $SD = 0.835$) โดยสรุปผลระดับการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

ลำดับคะแนนการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านสูงสุด 2 อันดับแรก ได้แก่

อันดับที่ 1 การมีส่วนร่วมบริจาคทรัพย์สิน ให้กับการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.29$, $SD = 0.765$)

อันดับที่ 2 การมีส่วนร่วมสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ ในการการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการ
เกี่ยวกับกับบริหารจัดการลุ่มน้ำ

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.09$, $SD = 0.857$)

และประเด็นที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาในการดำเนิน
ด้านการจัดการลุ่มน้ำ การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.81$, $SD = 0.853$)

สรุปผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วม
ในการจัดการลุ่มน้ำวัง ขณะเดียวกันผู้ที่ตอบแบบสอบถามที่มีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังก็มีระดับ
การมีส่วนร่วมในระดับที่น้อยถึงน้อยมาก ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการจัดการลุ่มน้ำวังนั้นมีปัญหาอุปสรรคอะไร ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วม
มีอะไรบ้าง และส่งผลกระทบต่อแนวทางและยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
อย่างไร

**3. ผลวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
ลุ่มน้ำวัง** การวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชุมกลุ่มย่อย
และประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อทราบถึงปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
ลุ่มน้ำวังและลุ่มน้ำสาขาทั้ง 7 สาขา สรุปได้ 7 ประเด็นดังนี้

3.1 ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการน้ำอย่างเป็นทางการ ภายใต้อาณาเขตปัจจุบันที่มีการใช้ประโยชน์จากน้ำ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติประเภท
อื่น ๆ อย่างเข้มข้น และภายใต้อาณาเขตวิถีวิถีทางภัยพิบัติธรรมชาติและการขาดแคลนต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ ๆ ประชาชนยังไม่เห็นความสำคัญ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ
ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการจัดการลุ่มน้ำ
ในภาพรวม

**3.2 ประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำขาดความรู้สึกมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของและขาด
ความรักความหวงแหนในทรัพยากรของท้องถิ่น** จากการศึกษาพบว่าประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ
ขาดความรู้สึกมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของ และขาดความรักความหวงแหนในทรัพยากรของท้องถิ่น
อันส่งผลกระทบต่อสืบเนื่องเป็นประเด็นปัญหาในเรื่องต่าง ๆ อาทิ ความขัดแย้งกันเองในการใช้
ประโยชน์จากน้ำ ความรู้สึกไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำ

3.3 การดำเนินโครงการพัฒนา/แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของภาครัฐมีความซ้ำซ้อน
การดำเนินงานของภาครัฐขาดการเชื่อมโยงและบูรณาการร่วมกันในแต่ละหน่วยงาน รวมถึง
การดำเนินเงินหรือโครงการต่าง ๆ ยังขาดความต่อเนื่อง และไม่เกิดผลกระทบเปลี่ยนแปลงใด ๆ
ในเชิงบวกตามที่ประชาชนคาดหวัง ส่งผลให้ประชาชนไม่เห็นถึงความสำคัญที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
ในการดำเนินงาน

**3.4 ข้อมูลสะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชนไม่ถูกนำไปสู่การ
แก้ปัญหาและพัฒนา** ข้อมูลจากการรับฟังสำรวจสภาพปัญหา ความต้องการและผลกระทบต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นกับภาคประชาชนที่สะท้อนผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปสู่ภาครัฐ ไม่ถูกนำไปสู่การพัฒนาหรือการ

แก้ไขปัญหาคือก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันที่สนใจในภาคประชาชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและทรัพยากรธรรมชาติโดยภาพรวม

3.5 การจัดการในส่วนราชการที่ถูกจำกัดด้วยข้อบังคับทางกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ การจัดการในส่วนราชการที่ถูกจำกัดด้วยข้อบังคับทางกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ ที่มีมากมายจนเกินความจำเป็น ส่งผลให้การดำเนินโครงการในการพัฒนา โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาระดับต่าง ๆ มีความล่าช้า ไม่ทันท่วงที ส่งผลให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่น

3.6 การรับรู้และเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและประชาชนที่แตกต่างกัน การสื่อสารปฏิสัมพันธ์ที่เข้าใจไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับประชาชน นำไปสู่การรับรู้และเข้าใจที่แตกต่าง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม อาทิ นิยามในการจัดการทรัพยากรน้ำ รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่น ๆ ที่แตกต่างกันระหว่างภาครัฐ (ในฐานะผู้ครอบครองทรัพยากร) กับชุมชน (ในฐานะเจ้าของทรัพยากร) ซึ่งฝังรากในท้องถิ่นนั้นมาตั้งแต่อดีต ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและการวางรูปแบบ ระบบ แนวทางการจัดการที่แตกต่างกัน เกิดระเบียบข้อกฎหมาย ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับระเบียบปฏิบัติและวิถีชีวิตของชุมชน

3.7 ความเป็นธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในเขตลุ่มน้ำ เกิดปรากฏการณ์ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร การบุกรุกและการแทรกแซงทางการใช้ประโยชน์และบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยกลุ่มคน กลุ่มอำนาจหรือกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ทั้งที่มุ่งหวังผลประโยชน์ และทั้งที่ต้องการควบคุมการใช้ประโยชน์ อาทิ การแทรกแซงของนักการเมืองและนายทุนโดยการใช้อิทธิพลทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเข้าควบคุมการจัดการทั้งต่อภาครัฐและภาคประชาชน และการถูกจำกัดสิทธิประโยชน์ของชุมชนในการจัดการพื้นที่และทรัพยากรที่ต้องตามกฎหมาย ว่าด้วยการประกาศป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ หรือวนอุทยาน เป็นต้น รวมทั้งปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรโดยคนในชุมชนกันเอง อันสืบเนื่องมาจากปัจจัยทางค่านิยมทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความฟุ้งเฟ้อ จนเป็นสาเหตุให้เกิดการแข่งขันทางฐานะและการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์แก่ตนเองเป็นสำคัญ

4. ผลวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประชุมกลุ่มย่อยและประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวังประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลักที่สำคัญคือ ผู้นำภาคประชาชน ภาคีเครือข่าย องค์ความรู้และรูปแบบและโครงสร้างการจัดการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผู้นำ ลักษณะของผู้นำที่เข้มแข็ง กล้าจุดประกายเริ่มต้นทางความคิด มุ่งมั่นในการทำงาน สร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกระดับ สร้างความเข้าใจร่วม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และนำไปสู่การสร้างกิจกรรมร่วม มีผลการดำเนินงานที่เห็นเป็นรูปธรรมให้เป็นตัวอย่าง จะส่งผลต่อความรู้สึกร่วมกันของชาวบ้าน สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับชุมชน ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามและการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การกำหนดทิศทางร่วมกัน มีทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน และส่งผลให้เกิดความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวังในที่สุด

4.2 ภาคประชาชน ภาคีเครือข่าย ความเข้มแข็งของภาคประชาชนและภาคีเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ภาครัฐ ท้องถิ่น กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ ทรัพยากรและองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ เครือข่ายในชุมชนตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน และเครือข่ายกลุ่มพลังต่าง ๆ ในชุมชน เครือข่ายความร่วมมือกับตำบล อำเภอ จังหวัด และพื้นที่ลุ่มน้ำทั้งหมด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุนในการมีส่วนร่วมในแนวคิดและการปลูกฝังจิตสำนึกร่วมกัน จะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม

4.3 องค์ความรู้ องค์ความรู้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จ การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำวังและประสบผลสำเร็จ ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อจะนำไปสู่การช่วยกันคิดกำหนดทิศทางการพัฒนาและแนวทางปฏิบัติร่วมกันที่ถูกต้อง รวมถึงผู้เข้าร่วมจะต้องมีองค์ความรู้ในเชิงบริบทของพื้นที่ มีองค์ความรู้ทางด้านธรรมชาติหรือระบบนิเวศ และองค์ความรู้ในกระบวนการจัดการที่สามารถปรับประยุกต์ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงเทคนิควิธีการทางกายภาพและในเชิงกลวิธีทางจิตวิทยา

4.4 รูปแบบและโครงสร้างการจัดการ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การมีโครงสร้างการดำเนินงาน กฎระเบียบที่ชัดเจน และต้องเป็นโครงสร้างที่เกิดจากการร่วมคิดร่วมทำของคนในชุมชนที่แท้จริง เป็นโครงสร้างที่มีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมในแต่ละบริบทของพื้นที่ มีกฎระเบียบที่ชัดเจนตามกรอบกติกาข้อตกลงที่มีการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชน ในการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านและเอื้อประโยชน์ต่อทั้งชาวบ้านและธรรมชาติอย่างเป็นธรรม

แนวทางและยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

1. แนวทางการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และเวทีระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้สรุปแนวทางการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วม 11 ประเด็นดังนี้

1.1 การมองภาพรวมของการพัฒนาในลักษณะของการจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นองค์รวม (ดิน น้ำ ป่า) ในการจัดการลุ่มน้ำวังจะต้องวางแนวทางในการจัดการในทุกมิติของการพัฒนา ซึ่งจะต้องบูรณาการแนวทางพัฒนาต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบริบท ยึดการดำเนินงานตามพระราชดำริ และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ของชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นภูมิปัญญาชุมชนในการจัดการที่ครอบคลุมทุกมิติอย่างสมดุล และสามารถนำมาปรับประยุกต์เข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อสร้างเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองและเหมาะสมกับการจัดการ และการแก้ไขปัญหาในสภาพปัจจุบันได้ ทั้งนี้การยอมรับในเรื่องดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ ต้องมาจากพื้นฐาน คือการยอมรับในนิยามของทรัพยากรธรรมชาติและลุ่มน้ำก่อนว่า มีนิยามที่เกี่ยวข้องกันเชื่อมโยงกันในหลากหลายมิติ มิใช่เพียงนิยามทางพื้นที่ซึ่งแบ่งไปตามขอบเขตการปกครอง หรือขอบเขตการดูแลรักษา หรือจัดสรรทรัพยากรเพียงเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึง ระบบนิเวศมวลรวม และระบบมิติสัมพันธ์ทั้งในเชิงโครงสร้าง สิทธิ

บทบาทหน้าที่ ค่านิยมความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมภายในระบบนิเวศนั้น ๆ เป็นต้น

1.2 การสร้างเครือข่ายการจัดการน้ำในภาคประชาชนที่เข้มแข็ง โดยชุมชนต้องมีความพยายามในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเองจากการช่วยเหลือตนเองเป็นหลัก ร่วมกับการต่อยอดผลสำเร็จขยายไปในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ผ่านการถ่ายทอดกระบวนการและช่วยเหลือจากพื้นที่ชุมชนดังกล่าว ในรูปแบบของพี่เลี้ยงชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน และรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วมกันระหว่างชุมชน

1.3 การปรับกระบวนการทางราชการที่มีความล่าช้าให้ทันท่วงที โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคชุมชนควรมีการกำหนดกระบวนการเฉพาะกิจในการพัฒนา โดยเฉพาะการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือปัญหาในกรณีเร่งด่วน เช่น ภัยพิบัติ ภัยธรรมชาติ แทนกระบวนการทางราชการที่มีความล่าช้า

1.4 การเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นเจ้าของร่วม โดยสามารถบริหารจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้ตามครรลองวิถีชีวิต ภายใต้หลักแห่ง “ธรรมนุญชุมชน” โดยการปฏิรูประบบกระบวนการ และอำนาจแห่งสิทธิให้มีความเป็นธรรมผ่านกระบวนการกระจายอำนาจและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อ 1) ลดความเหลื่อมล้ำในผลประโยชน์และผลกระทบ 2) เพิ่มศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามมา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจน 3) เพิ่มโอกาสในการปฏิรูปการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความเข้มแข็ง สมดุล และยั่งยืน เพราะ *“กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของท้องถิ่นชุมชน นำมาซึ่งความกระตือรือร้น และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสาธารณะ”* โดยการดำเนินการที่เสนอ อาทิ การปรับกระบวนการทางกฎหมาย (การกันขอบเขตพื้นที่การจำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ) ที่เป็นกรอบรัด ให้มีความยืดหยุ่นต่อการดำรงชีพอย่างพอเหมาะพอดี เพราะเมื่อชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ได้เพิ่มมากขึ้น ความหวงแหน และการดูแลรักษาจะเป็นสิ่งที่ตามมาในที่สุด

1.5 การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ในด้านจิตใจ อาทิ การสร้างเสริมความเข้มแข็งในการจัดการของผู้นำชุมชน การสร้างเสริมจิตสำนึกของคนในชุมชนในการมีส่วนร่วม (*“การดึงภาพในอดีตมาเป็นแรงพลังขับเคลื่อนการพัฒนา และการยกปัญหาความเดือนร้อนมาเป็นแรงกดดันในการแก้ไข”*) โดยเป็นความรู้สึกที่มาจากการหล่อหลอมและซึมซับอย่างลึกซึ้งตั้งแต่ระดับเด็กและเยาวชนขึ้นไป การสร้างเสริมกำลังใจแก่ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จด้วยรางวัลยกย่องต่าง ๆ การสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับชาวบ้าน การสร้างเสริมองค์ความรู้ทั้งในเชิงผลประโยชน์และผลกระทบแก่ชาวบ้าน การสร้างเสริมความเชื่อมั่นในการดำเนินงานของภาครัฐให้แก่ภาคประชาชน อาทิ การสร้างผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในเชิงประจักษ์แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึง การหามาตรการหรือหนทางรองรับด้านอาชีพและการดำรงอยู่ของชาวบ้าน เพื่อเอื้อต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับเริ่มแรกของการส่งเสริมชักจูงในการมีส่วนร่วม

1.6 การจัดการของภาครัฐควรเป็นในลักษณะ Down-Top คือ แนวทางในการจัดการ ควรมาจากปัญหา ความต้องการเพื่อการจัดการของชุมชนเป็นหลัก มีกระบวนการปฏิบัติ

ที่รับรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อให้การกำหนดนโยบายลงสู่ภาคปฏิบัติสามารถเห็นผลสำเร็จได้จริง โดยคณะกรรมการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการจัดการควรได้รับบทบาทและสิทธิในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบจนเสร็จสิ้นกระบวนการนั้น ๆ

1.7 การส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างรู้คุณค่า (จิตสำนึกร่วม และจิตอาสา) ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากน้ำอย่างรู้คุณค่าด้วยกระบวนการรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร (ทั้งในรูปแบบทางการ และรูปแบบทั่วไปที่สามารถเข้าถึง - เข้าใจ ได้ง่ายและทั่วถึง) และสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในคุณค่าของทรัพยากร และบทบาทหน้าที่ของภาคส่วนต่าง ๆ ในการดูแลรักษา เช่น การจัดเวทีเสวนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์ผ่านแกนหมุน (ตัวแทนขับเคลื่อนในภาคประชาชน) และสื่อต่าง ๆ การศึกษาดูงานในพื้นที่ประสบผลสำเร็จ หรือพื้นที่ต้นแบบ เป็นต้น

1.8 ฐานข้อมูลกลางทางด้านทรัพยากรน้ำ รวมถึงด้านทรัพยากรประเภทอื่น ๆ ที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน โดยการจัดทำฐานข้อมูลกลางที่ได้ควรผ่านผ่านกระบวนการสำรวจความต้องการการใช้น้ำ และสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำ การวิเคราะห์ผลเสีย และผลกระทบอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประกอบการพิจารณา วางแผน การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา มีการศึกษาวิจัย และการนำผลวิจัยมาประยุกต์ใช้ในเชิงพัฒนาและถอดบทเรียน

1.9 การบูรณาการการดำเนินงานหรือโครงการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ในการดำเนินงานควรมีการบูรณาการในการทำงานทั้งในส่วนของข้อมูล บุคลากร งบประมาณ และศักยภาพด้านต่าง ๆ รวมถึงเพื่อลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน และการประสาน การสร้างความเข้าใจกับพื้นที่ หรือการจัดตั้งหน่วยงานกลางในการประสานงานทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ โดยต้องมีการประสานงานอย่างต่อเนื่อง และขับเคลื่อนอย่างจริงจัง เข้าใจ

1.10 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการอย่าง เป็นรูปธรรม ในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมต้องไม่เป็นเพียงแนวคิด และแนวทางปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ที่ระบุบังคับให้มีเท่านั้น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมรับรู้ และแสดงความคิดเห็นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา รวมถึง ความต้องการและความคิดเห็นของประชาชนต้องได้รับการตอบรับทั้งในเชิงการนำไปพัฒนาแก้ไขปัญหา และในเชิงการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน อันจะเป็นผลให้กระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ได้รับการยอมรับและให้ความร่วมมือโดยภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น

1.11 จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่สะท้อนถึงปัญหาและแนวทางที่จะนำไปสู่การ แก้ปัญหาที่แท้จริงได้ โดยเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาในด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ในระดับประเทศ ในเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องมีความเชื่อมโยงกัน และข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่ควรต้องมีการปรับปรุงพิจารณาเพื่อยึดหยุ่นในแนวทางการปฏิบัติจริงให้มีความสอดคล้อง และนำไปสู่ผลลัพธ์ สำเร็จได้ตามเป้าหมายของการจัดการแบบมีส่วนร่วมในภาคประชาชน ด้วยเหตุเพราะระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันในด้านการจัดการน้ำ รวมถึงการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ยังเป็นกรอบจำกัดที่ครอบให้การปฏิบัติงาน มีความติดขัด

ไม่สามารถดำเนินไปได้โดยแท้จริง และขัดกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ระเบียบกฎเกณฑ์ในการจัดการทรัพยากรของชุมชนแต่ดั้งเดิม

ยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการจัดการลุ่มน้ำวัง ศักยภาพความพร้อมและปัญหาอุปสรรคในการจัดการลุ่มน้ำวัง การมีส่วนร่วม ระดับการมีส่วนร่วม และปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำวัง นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของประชาชนและได้นำยุทธศาสตร์ดังกล่าวเสนอในเวทีวิพากษ์ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้รับทราบยุทธศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องและยืนยันยุทธศาสตร์รวมทั้งแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำ นำไปสู่การนำเสนอยุทธศาสตร์ในรูปแบบ Model การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน KHOMKHWAN Model โดยมีรายละเอียด ดังนี้

K = Knowledge Management Dimensions

สร้างความรู้ความเข้าใจโดยการจัดการความรู้ในทุกมิติ

H = Human Resource Development and Leadership Motive Building

สร้างคนและผู้นำในการขับเคลื่อน

O = Organizing for Collaborative Management

จัดทำโครงสร้างการจัดการร่วมกัน กฎ กติกา และธรรมเนียมชุมชน

M = Management for Creative Practice

การจัดการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และการดำเนินงาน ในรูปแบบต่าง ๆ

K = Knowledge Sharing from Operational Experiences

จัดการความรู้รอบที่ 2 ข้อมูลย้อนกลับ สร้างการยอมรับ เห็นประโยชน์ร่วมกัน

H = Homeland Natural Resource Awareness

พัฒนาสมาชิกในชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของคนในชุมชน

W = Wisdom Integrated Locally and Modernly

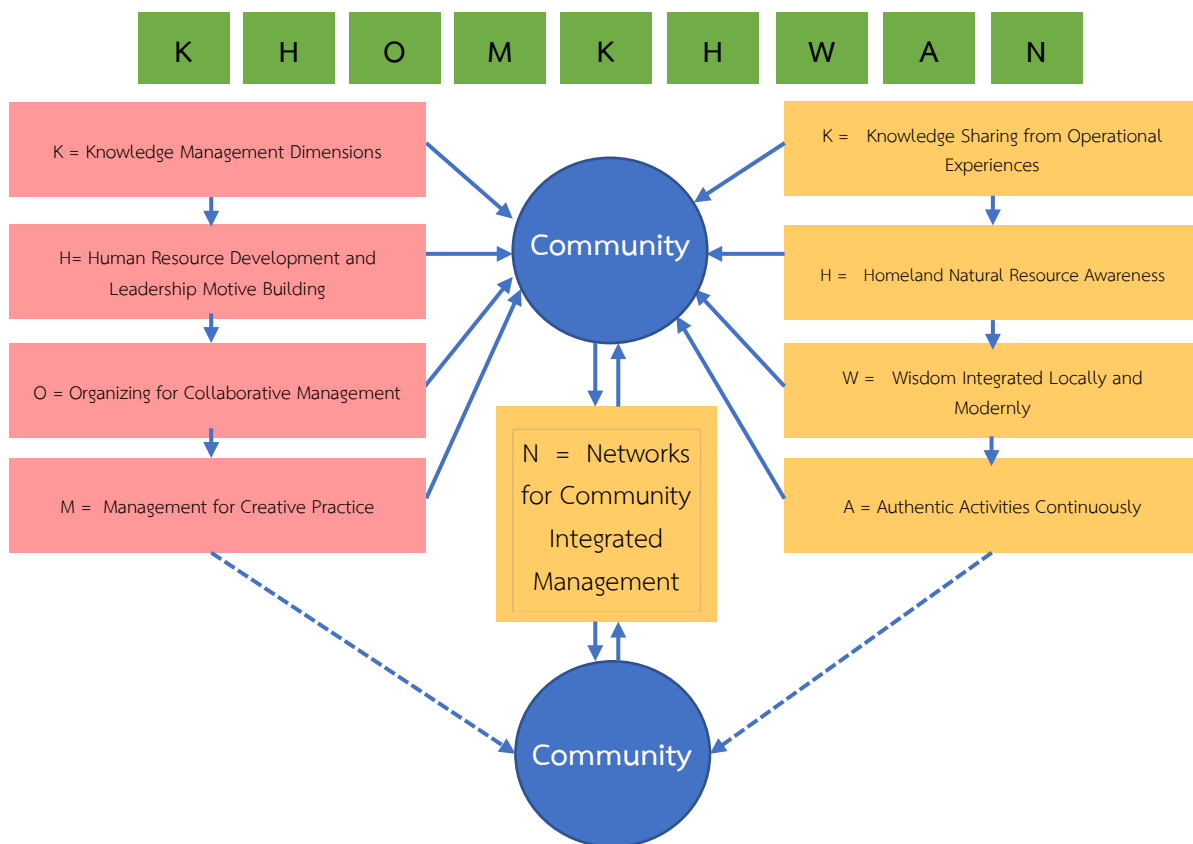
การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ นำไปสู่การสร้างต้นแบบการจัดการและขยายต่อแนวคิด

A = Authentic Activities Continuously

กิจกรรมที่มีอย่างต่อเนื่อง ยึดโยงการอนุรักษ์กับความเชื่อของชุมชน และฐานภูมิของแผ่นดิน สื่อสาร สร้างจิตสำนึกอย่างต่อเนื่อง

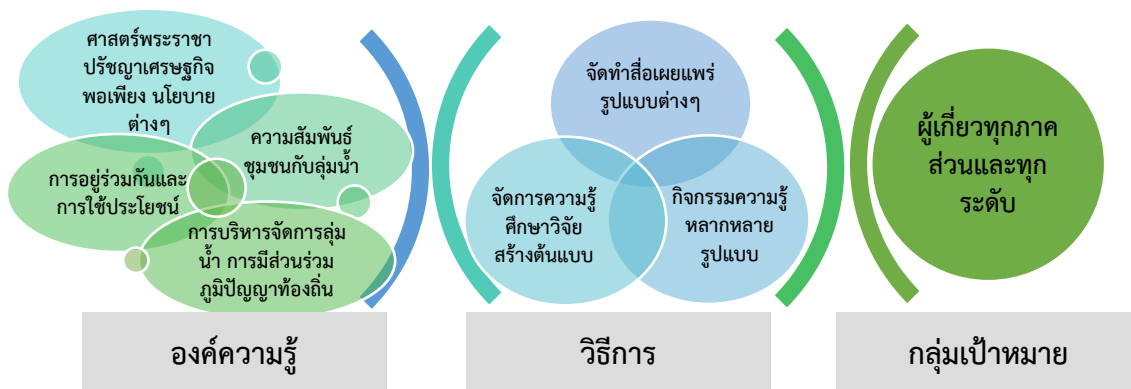
N = Networks for Community Integrated Management

สร้างเครือข่าย และชุมชนต้นแบบในการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

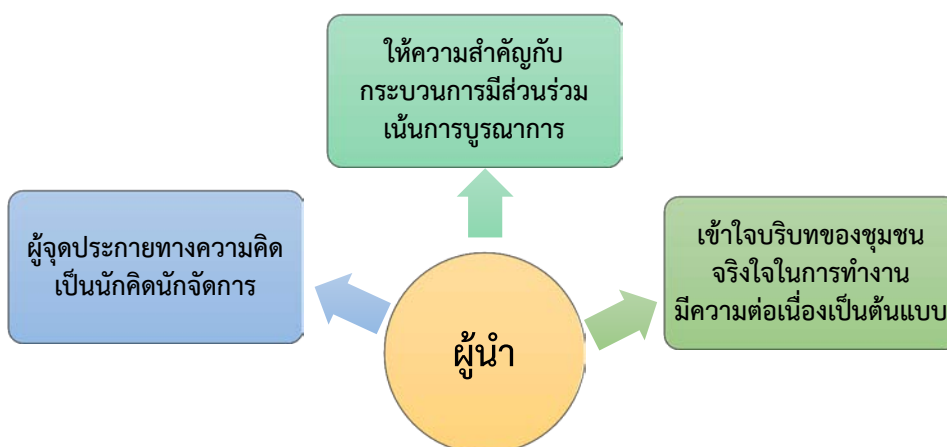
ภาพที่ 5.4 ยุทธศาสตร์การจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน KHOMKHWAN Model

1) สร้างความรู้ความเข้าใจโดยการจัดการความรู้ในทุกมิติ (K = Knowledge Management Dimensions) ในการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งที่มีความสำคัญอันดับแรกคือการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับสมาชิกในชุมชนในองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ตั้งแต่ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนา เริ่มตั้งแต่ องค์ความรู้ศาสตร์ของพระราชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้ในเชิงนโยบาย องค์ความรู้ด้านความสัมพันธ์ของชุมชนกับลุ่มน้ำ การอยู่ร่วมกันและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ลุ่มน้ำ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความสำคัญและจำเป็นในการจัดการลุ่มน้ำ องค์ความรู้การจัดการลุ่มน้ำ การพัฒนาแบบสมดุลยั่งยืน องค์ความรู้เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการลุ่มน้ำ และนำความรู้ที่ได้ดังกล่าวเผยแพร่ สื่อสารผ่านสื่อ และการจัดกิจกรรมให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นกระบวนการส่งเสริม และการสื่อสารที่ชัดเจนเหมาะสม ไปสู่คนในทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ควบคู่กับการถ่ายทอดแนวคิด กระบวนการ เทคนิค วิธีการ หรือตัวอย่างและต้นแบบต่าง ๆ ของการจัดการในทุก ๆ ด้าน

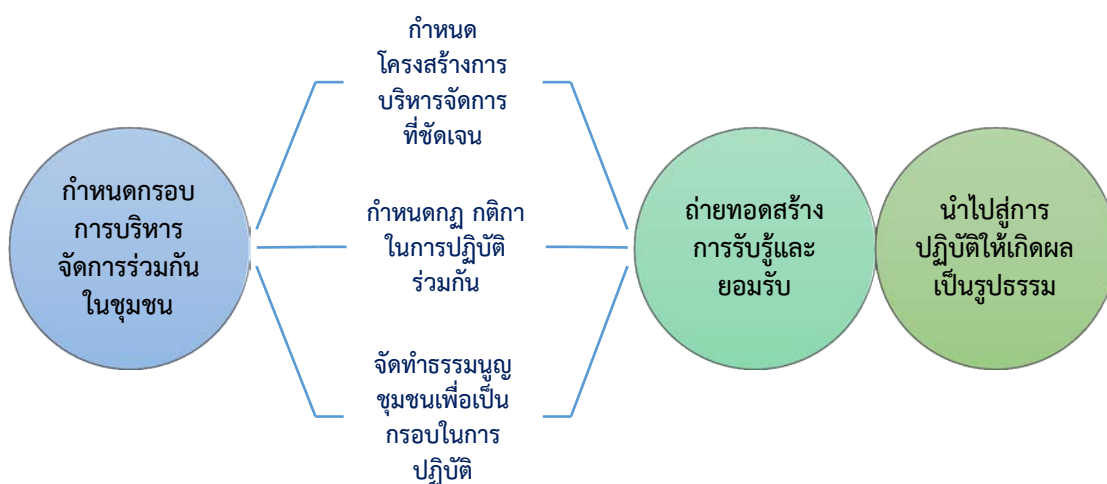
ภาพที่ 5.5 กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน

2) สร้างคนและผู้นำในการขับเคลื่อน (H = Human Resource Development and Leadership Motive Building) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม คือผู้นำ ผู้นำซึ่งมีนัยยะสำคัญทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ต่อการให้ความเคารพ เชื่อมั่น และยอมรับในทางความคิด ผู้นำจะต้องเป็นผู้จุดประกายทางความคิด เป็นนักคิดนักจัดการ ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการทำงาน เน้นการบูรณาการในการทำงานทั้งในเชิงพื้นที่ กลุ่มและเครือข่ายการทำงาน และกิจกรรมในการทำงาน ผู้นำต้องมีความรู้ความสามารถและเข้าใจบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง จริงใจ ในการทำงาน มีความต่อเนื่อง สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน และเป็นต้นแบบที่ดีให้กับคนในชุมชน ดังนั้นกระบวนการสร้างคนและผู้นำในการขับเคลื่อนจึงมีความจำเป็นต่อการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 5.6 ตัวแบบผู้นำในการขับเคลื่อนการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

3) จัดทำโครงสร้างการบริหารจัดการร่วมกัน ในรูปแบบกฎ กติกา และธรรมนูญชุมชน (O = Organizing for Collaborative Management) ในการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องกำหนดโครงสร้างการจัดการร่วมกัน มีกระบวนการร่วมกันในการกำหนดกฎ กติกาและธรรมนูญชุมชน เพื่อเป็นกรอบในการจัดการร่วมกันในชุมชนซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดสิทธิการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นระบบ ภายใต้การคิด การกำหนด การยอมรับ และการปฏิบัติตามของคนในชุมชน

ภาพที่ 5.7 กรอบโครงสร้างการจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วม

4) การจัดการแบบสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และการดำเนินงานในรูปแบบต่าง ๆ (M = Management for Creative Practice) ในการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องมีการค้นหารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนร่วมกัน โดยอาศัยการทดลองปฏิบัติ หรือการดำเนินงาน เพื่อหาจุดดุลยภาพของรูปแบบการจัดการที่มีความเหมาะสม เป็นลำดับขั้นตอน และก่อให้เกิดการบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ รวมถึงก่อให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ในการจัดการ โดยชุมชนจะต้องกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกันที่มีการครอบคลุมการพัฒนาชุมชนในทุกมิติผ่านการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมในการรูปแบบการจัดทำแผนแม่บทในการจัดการลุ่มน้ำวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเริ่มจาก 1) การวางกรอบในการจัดทำแผนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การมองภาพอนาคตของชุมชนร่วมกัน การเชื่อมโยงยุทธศาสตร์ในทุกๆระดับ และการกำหนดขั้นตอนในการทำแผนร่วมกัน และแผนที่ได้จะต้องเป็นที่เกิดจากการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากคนในชุมชน เป็นแผนที่สะท้อนถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และเป็นแผนที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกมิติของชุมชน และเป็นแผนที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมร่วมกัน 2) การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยการถ่ายทอดแผนผ่านการจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน ผ่านกระบวนการทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดการภายใต้ธรรมนูญชุมชนร่วมกัน 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลร่วมกัน ในการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น

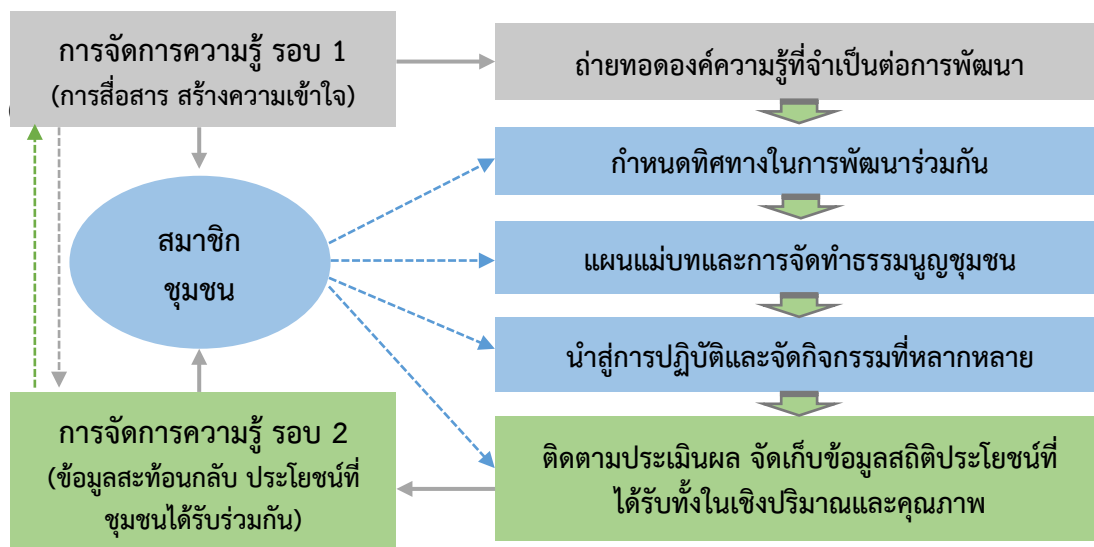
ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนจะต้องมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน รวมทั้งการใช้ประโยชน์ ผลกระทบทั้งเชิงบวก และเชิงลบที่มีผลต่อชุมชน

ภาพที่ 5.8 กระบวนการจัดการจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วม

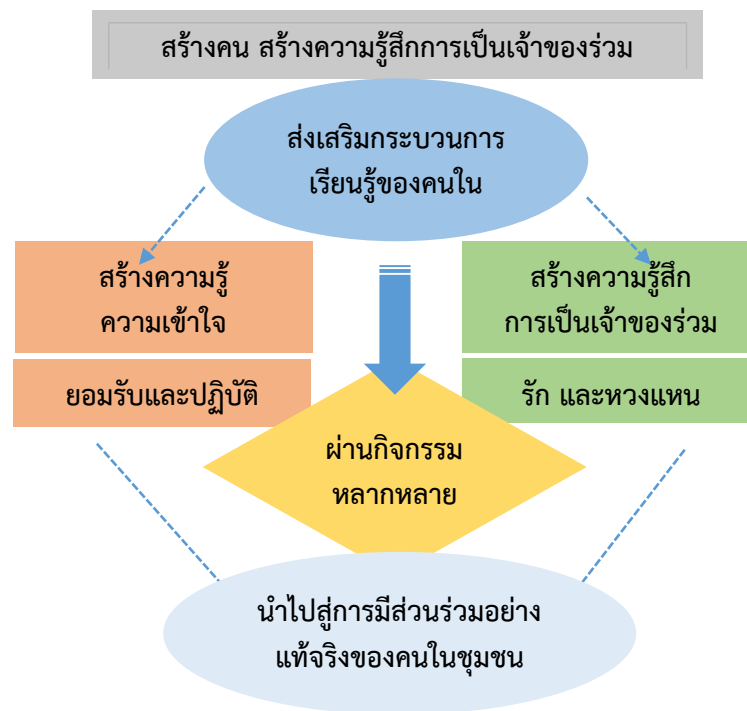
5) **จัดการความรู้รอบที่ 2 ข้อมูลย้อนกลับ สร้างการยอมรับ เห็นประโยชน์ร่วมกัน (K = Knowledge Sharing from Operational Experiences)** ในการจัดการกลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ข้อมูลผลที่จะเกิดขึ้นในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และสำคัญที่สุดคือการใช้ประโยชน์และได้รับคุณค่าที่เกิดขึ้นร่วมกัน ดังนั้นการให้ข้อมูลและความรู้ที่สะท้อนถึงคุณค่าที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นในการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มจากการจัดการความรู้ในรอบแรก โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับสมาชิกในชุมชนในองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ตั้งแต่ การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการกลุ่มน้ำ และนำความรู้ที่ได้ดังกล่าวเผยแพร่สื่อสารผ่านสื่อในช่องทางต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตรงกันก็นำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกัน จัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาและการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานร่วมกัน ผลักดันแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ จัดกิจกรรมที่หลากหลายและ

ต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม ติดตามประเมินผล จัดเก็บข้อมูลสถิติประโยชน์ที่ได้รับ ทั้งในเชิงปริมาณที่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลข และเชิงคุณภาพที่มีลักษณะของการได้ประโยชน์ ในเชิงคุณค่าและนำข้อมูลดังกล่าวถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับสมาชิก อย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลให้ สมาชิกของชุมชนได้เห็นประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน จากที่ได้ลงมือปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิก ในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน

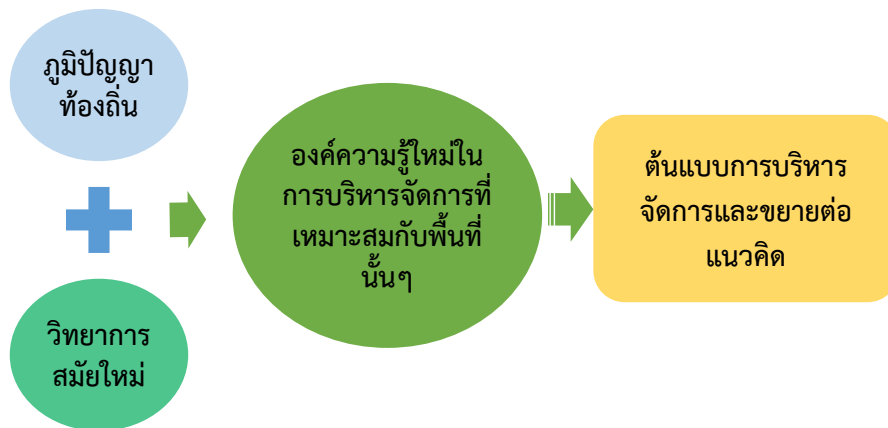
ภาพที่ 5.9 กระบวนการจัดการความรู้ ข้อมูลสะท้อนกลับ

6) พัฒนาสมาชิกในชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความรู้สึกร่วมกัน การเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของคนในชุมชน (H = Homeland Natural Resource Awareness) พัฒนาสมรรถนะและเตรียมความพร้อมของสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในกรอบคิดและหลักของการจัดการลุ่มน้ำร่วมกัน อันจะก่อให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามได้โดยง่าย ซึ่งกระบวนการประกอบด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการปลูกจิตสำนึก สร้างความรู้สึกร่วมกันในการดูแลและจัดการ อันจะเป็นแรงขับที่ก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งในเชิงปฏิบัติ โดยชุมชนต้องมีความพยายามในการสร้างและต่อยอดความรู้สึกร่วมกัน ความหวงแหน และการเป็นเจ้าของในทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของคนในชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และการชี้ให้เห็นถึงผลดี ผลเสียของปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมถึงการเปรียบเทียบระหว่างภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในอดีตและภาพความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ทั้งต่อตนเองและต่อลูกหลานในอนาคต อาทิ ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการอุปโภคบริโภค เพื่อเป็นแรงกระตุ้น และแรงจูงใจ ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การอนุรักษ์ ดูแล และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ไปจนถึงระดับของการมีความรับผิดชอบร่วมในปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จร่วมกัน

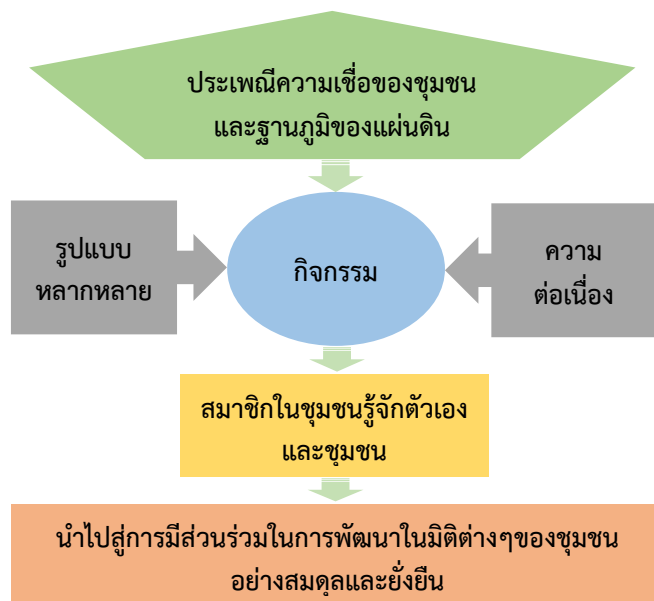
ภาพที่ 5.10 กระบวนการพัฒนาและสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน

7) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการสมัยใหม่ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ นำไปสู่การสร้างต้นแบบการจัดการและขยายต่อแนวคิด (W=Wisdom Integrated Locally and Modernly) ในการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการบูรณาการองค์ความรู้ในการจัดการให้ตรงกับความต้องการและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับฐานความรู้และชุดความรู้เดิมของชุมชน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการกับชุดความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นวิทยาการสมัยใหม่ อาทิ เทคโนโลยี แนวคิดรูปแบบในการจัดการ ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ โดยชุมชนบริหารจัดการภายใต้ระบบองค์ความรู้เดิม คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งรูปแบบของธรรมเนียมปฏิบัติ (ความเชื่อ ค่านิยม) อาทิ การใช้ระบบอาวุโสในบทบาทเครื่องมือของการบริหารคน การใช้ระบบความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ในบทบาทเครื่องมือของการควบคุมแนวทางปฏิบัติของคนให้กระทำหรือไม่กระทำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น และในรูปแบบของเครื่องมือ ความรู้ และวิธีการจัดการกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยผนวกภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ให้สามารถทำงานควบคู่กับ เทคนิคหรือวิทยาการสมัยใหม่ เกิดเป็น “องค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่” เพื่อให้การใช้งานมีความเหมาะสมและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทปัจจุบัน และอนาคตที่มีความเข้มข้นรุนแรงขึ้นทั้งบริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมถึงบริบททางธรรมชาติของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม นำไปสู่การสร้างต้นแบบการจัดการและขยายต่อแนวคิดประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

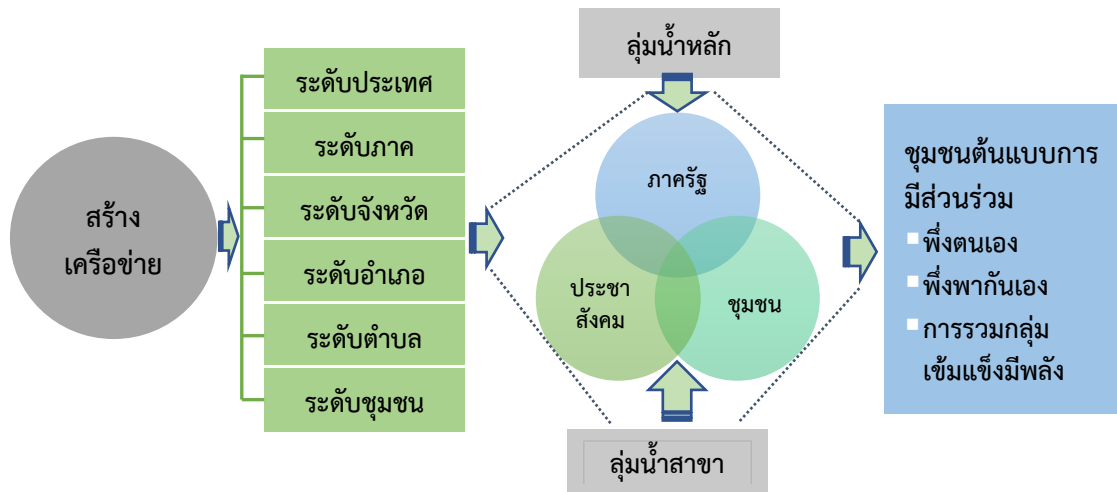
ภาพที่ 5.11 กระบวนการบูรณาการศาสตร์การจัดการตามบริบท

8) กิจกรรมที่หลากหลายและมีอย่างต่อเนื่อง ยึดโยงการอนุรักษ์กับความเชื่อของชุมชน และ ฐานภูมิของแผ่นดิน สื่อสาร สร้างจิตสำนึกอย่างต่อเนื่อง (A = Authentic Activities Continuously) กรอบคิดและกระบวนการที่สำคัญในการหล่อหลอมและต่อยอดทางความคิดในด้านการอนุรักษ์ของคนในชุมชน เกิดจากการสื่อสารผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีหลากหลายและต่อเนื่อง และมีฐานความเชื่อของคนในชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันและควบคุม โดยชุมชนจะต้องยึดโยงกิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับประเพณี ความเชื่อของชุมชน และฐานภูมิของแผ่นดิน เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน จัดกิจกรรม ในรูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชน กิจกรรมเชิงสัมพันธ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชน เพื่อเชื่อมสายสัมพันธ์ที่ระหว่งคนในชุมชน ผ่านกระบวนการหรือขั้นตอนในการสื่อสาร การทำงาน/การจัดงานร่วมกันในหลากหลายรูปแบบซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น จะเป็นเสมือนเครื่องมือในการหล่อหลอมและสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้เล็งเห็นว่าปัญหาและความต้องการของชุมชนมีอะไร ชุมชน ให้ความสำคัญกับเรื่องอะไร สิ่งที่ชุมชนต้องดูแลรักษา สืบทอดร่วมกันมีอะไร และประโยชน์ คุณค่า ที่ชุมชนได้รับร่วมกันมีอะไร เมื่อสมาชิกในชุมชนรู้จักตัวเองและชุมชนเป็นอย่างดี ก็จะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ของชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน

ภาพที่ 5.12 กระบวนการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม

9) สร้างเครือข่ายและชุมชนต้นแบบในการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (N = Networks for Community Integrated Management) ในการจัดการลุ่มน้ำให้ประสบความสำเร็จต้องมีกระบวนการสร้างเครือข่ายในทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับประเทศและเชื่อมโยงกับเครือข่ายลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาในทุกพื้นที่ เน้นการทำงานในรูปแบบประชาธิปไตย ใช้ชุมชนเป็นฐานในพัฒนา สร้างชุมชนต้นแบบการมีส่วนร่วม ขยายเครือข่ายในวงกว้างของการมีส่วนร่วมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีความใกล้เคียงหรือเชื่อมโยงกัน ในฐานะผู้ใช้ทรัพยากร ผู้รับผลกระทบและผลประโยชน์ร่วมกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงานในพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จเพื่อเป็นต้นแบบและเป็นแรงผลักดัน ในการพัฒนาพื้นที่ ที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเพื่อเป็นการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานระหว่างกัน รวมถึง การขยายเครือข่ายภาคประชาชน ท้องถิ่น ไปสู่ภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อเป็นฐานเครือข่าย ที่เข้มแข็งที่สามารถสร้างอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากรของชุมชน และความร่วมมือในการจัดการ อันนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง พึ่งพากันเอง และการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งมีพลัง

ภาพที่ 5.13 กระบวนการสร้างเครือข่ายของชุมชน